

Poulsen-Hansen og S.P. Jensens artikel om den danske landbrugsekspert C.A. Koefoeds medvirken i de russiske landreformer omkring århundredskiftet, og Bent Jensens artikel om de danske drømme om intensiv økonomisk forbindelse med Rusland, som brat afsluttedes med revolutionen. Men Rusland nåede faktisk at blive en vigtig partner i en kortere årrække for første og foreløbig sidste gang.

Denne smukke og velillustrerede bog er fremkommet på et tidspunkt, da den nye stærke interesse for Rusland – med en blanding af nysgerrighed, vindskibehed, hjælpsomhed og frygt – gør det naturligt at se tilbage på forhistorien og mulige paralleller. De foreliggende bidrag vidner om den pæne indsats, dansk forskning har ydet på dette felt i den seneste generation.

Carsten Due-Nielsen

Marginaljorder i fortid, nutid og fremtid. Udg. af Claus Bjørn, Per Grau Møller og Erland Porsmose. Odense University Studies in History and Social Sciences, vol. 162. Odense Universitetsforlag 1992. 192 s., ill.

Ved marginaljorder forstås arealer, som af naturmæssige, tekniske eller økonomiske årsager kun vanskeligt (eller slet ikke) lader sig opdyrke. Skiftende tiders brug af og syn på sådanne arealer var emnet for det 13. bebyggelsehistoriske symposium, der afholdtes ved Odense Universitet november 1991 under Landbohøjskole Selskab og Kartografisk Dokumentationscenters auspicer. Herfra foreligger nu en tværvideenskabelig rapport, der optrykker symposiets i alt 16 indlæg.

Tilgangen kan forekomme ahistorisk, for som Claus Bjørn påpeger i sin indledning, registrerer Dansk Sprognævn ordet »marginaljord« første gang i 1977. Bogens indhold dokumenterer imidlertid, at selv modeord – her et rigtigt planlæggerudtryk – kan afkaste en frugtbar historisk problemstilling.

Indledningsvis redegør Poul Erik Stryg for de økonomiske sammenhænge mellem bonitet, jordrente og marginaljord i nutidens landbrug og præsenterer en model for beregning af marginaliseringens omfang mod år 2004. På basis af sit arbejde med pollenanalyser skriver Bent Aaby om marginaljord og næringsstofstrategi gennem 6000 år, mens geologen Per Nørnberg beskriver de kemisk-geologiske faktorerers betydning for jordens dyrkningsværdi. Fælles for de tre indlæg er påvisningen af, at marginalbegrebet i relation til brugen af jorden er dynamisk eller relativt. Det er en konklusion, som arkæologerne og historikerne i de følgende indlæg i høj grad tager til sig og dokumenterer. Arkæologen Henrik Thrane betitler dog det lidet, han af kildemæssige årsager vil sige om marginaljord i oldtidens landbrug, som »randbemærkninger«, mens kulturgeografen Catharina Mascher vover et øje med påvisningen af, at skovbygderne i Vestsverige – der traditionelt er opfattet som marginale i dyrkningsmæssig henseende – fremviser betydelige spor af forhistorisk opdyrkning. I sit fortsatte, her historio-grafisk anlagte opgør med marginaljordstesen som forklaring på den senmiddelalderlige krise fastslår Niels Hybel, at et begreb som marginaljord »må udledes af komplekse sammenhænge mellem geografiske, institutionelle, miljømæssige,

sociale og økonomiske variabler.« Dét er, hvad Erland Porsmose og Karl-Erik Frandsen derefter bidrager til i to indlæg om 1600-årene, hvor inddragelsen af bl.a. kulturlandskabets afstandsrelationer, bøndernes prisbevidsthed og landsbyfællesskabets formelle bindinger (Porsmose) samt sammenhængen mellem bonitering og den faktiske udnyttelse af jorden (Frandsen) nuancerer marginaljordsbegrebet yderligere.

At udskiftningen ikke blot medførte intensivering af driften som helhed, men også ekstensivering i form af skovrejsning på visse ringere boniteter, dokumenterer Per Grau Møller med to fynske eksempler, og på vanlig kyndig vis redegør agronomen S.P. Jensen for udviklingen i landbrugsjordens produktivitet 1750-1990. Sidstnævnte er beretningen om en stadig mere indbringende, men i alle henseender også mere omkostningstyngende udnyttelse af landbrugsjorden, der står i grel modsætning til eksempelvis det nøjsomme, men ressourcebevidste sæterbrug i Vest- og Sydnorge efter 1850, således som Jan Anders Timberlid beskriver det.

Bogen afrundes med et par kig ud i fremtiden. Med praktisk erfaring fra den svenske indsats for at bevare særlige kultur- og naturlandskaber, skriver kulturgeograferne Tomas Germundsson og Mats Riddersporre om Blekinges marginalbygder, mens skovrider Johs. Skov, Fussingø Statsskovdistrikt, i sin redegørelse for skovrejsningen på Hald skovpart påpeger, at plejen af marginaljorderne – her de fredede lyngstrækninger ved Dollerup – kan være nok så arbejdskrævende. Hans Skotte Møller og Kr. Kristiansen, begge Skov- og Naturstyrelsen, afslutter med status for nutidens og perspektiver for fremtidens marginaljorder – sidstnævnte ikke uden polemisk brod mod de bevaringstiltag, der gøres i disse år.

Tilsammen fremstår bogens bidrag som en såre aktuell diskussion af et problematisk begreb – med nyttige bud til landbrugshistorikere såvel som pleje-, bevarings- og planlægningsfolk.

Henrik Dethlefsen

OLDTID OG MIDDELALDER

NIELS HYLDAHL: Den ældste kristendoms historie. Museum Tusulanums Forlag 1993. 374 s.

Den foreliggende bog er ikke en lærebog eller en grundbog i sit emne. Forfatteren siger selv i forordet, at han »ikke har villet eller kunnet give nogen udtømmende behandling af den ældste kristendoms historie. Talrige emner vil læseren lede forgæves efter...«. Hvad forfatteren derimod har villet, »er at pege på historiske sammenhænge: mellem den antikke jødedom og den ældste kristendom, i den ældste kristendoms eget forløb og mellem dengang og nu«. Han gør det i form af en analyse af og en dialog med kildematerialet, den videnskabelige forskning og sine egne holdninger og synspunkter. Det er en overordentlig krævende form for læseren, fordi den næsten forudsætter, at man er fortrolig med historien, kildematerialet og forskningsdebatten, men den er til gengæld meget givende, når forfatteren som her på god pædagogisk vis fører